

14. Ortaokul öğrencilerinin kök değerler hakkındaki metaforik algıları¹**Şeyma ÇELİK²****Bahar DOĞAN KAHTALI³**

APA: Çelik, Ş. & Doğan Kahtalı, B. (2022). Ortaokul öğrencilerinin kök değerler hakkındaki metaforik algıları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 206-223. DOI: 10.29000/rumelide.1164066.

Öz

Bu çalışma ortaokul öğrencilerinin adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, saygı, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik kök değerlerine yönelik algılarını öğrenciler tarafından üretilen metaforlarla tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada veri toplama ve yorumlama sürecinde nitel araştırma yöntemleri desenlerinden biri olan olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Araştırma 2019- 2020 eğitim-öğretim yılında Doğu Anadolu Bölgesi'nin batısında yer alan bir ilin merkez ilçesinde üç ortaokulda yürütülmüştür. Çalışma grubu olasılık temelli örnekleme yöntemlerinden tabaka örnekleme ile saptanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıfta öğrenim görmekte olan toplam 500 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma verileri araştırmacı tarafından hazırlanan açık uçlu sorular içeren yarı yapılandırılmış anket formu aracılığı ile elde edilmiştir. Araştırmada toplanan verilerin analiz edilmesi ve yorumlanması sürecinde nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Her bir kök değer için ortak kodlar ve kategoriler oluşturulmuş, ulaşılan bulgular yorumlanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ortaokul öğrencilerinin en fazla metafor ürettikleri değer dostluk; kavram yanlışlarının en fazla olduğu, metafor üretmekte en fazla problem yaşadıkları değer öz denetim değeri olmuştur. Araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin kök değerlere ilişkin algılarının genel anlamda olumlu olduğu ancak bir kısmının adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, sevgi, saygı, yardımseverlik değerlerine ilişkin olumsuz algılarının olduğu ve soyut kavramları açıklamada güçlük yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Değerler eğitimi, kök değerler, metafor

Metaphorical perceptions of secondary school students about root values**Abstract**

This study aims to determine secondary school students' perceptions of the root values of justice, friendship, honesty, self-control, patience, love, respect, responsibility, patriotism and benevolence, with metaphors produced by students. For this purpose, the phenomenology design, which is one of the qualitative research methods, was used in the data collection and interpretation process. The research was carried out in three secondary schools in the central district of a province located in the west of the Eastern Anatolia Region in the 2019-2020 academic year. The study group was determined by stratum sampling, one of the probability-based sampling methods. The study group

¹ Bu çalışma ilk yazarın yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Uzman, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler ABD (Malatya, Türkiye), seymaceliko43@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6970-520X [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 21.06.2022-kabul tarihi: 20.08.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1164066]

³ Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD (Malatya, Türkiye), bahar.dogan@inonu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6184-2306

of the research consists of a total of 500 students studying in the 5th, 6th, 7th and 8th grades of secondary school. The research data were obtained through a semi-structured questionnaire containing open-ended questions prepared by the researcher. Content analysis method, one of the qualitative data analysis methods, was used in the process of analyzing and interpreting the data collected in the research. Common codes and categories were created for each root value, and the findings were interpreted. According to the findings obtained from the research, the value that secondary school students produced the most metaphors was friendship; The value in which they had the most misconceptions and had the most problems in producing metaphors was the value of self-control.

Keywords: Values education, root values, metaphor

Giriş

Değişen ve gelişen dünyada teknolojik alandaki yenilikler, kültürler arası etkileşimin daha yoğun ve hızlı olması ulusların değer algılarını da etkilemekte ve değiştirmektedir. Bu değişimin sistemli, planlı ve istendik yönde olması için eğitim sistemlerinde çeşitli düzenlemeler ve yenilikler yapılmaktadır. Bu yeniliklerden biri de 2017 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretim programlarında yapılan değişikliklerle programlara eklenmiş olan değerler eğitimi kavramıdır.

Değerler, bireylerin başka bireylerin, toplumsal olguların ve şeylerin değerini ölçmede kullandıkları ölçütlerdir. İyi, kötü, doğru, yanlış, güzel, çirkin şeklindeki değerlendirmeler değerlerin kılavuzluğunda yapılmaktadır (Ulusoy ve Aslan, 2019). Değerler kişiler arasındaki iletişim ve etkileşimi dolayısıyla da toplumun yapısını ve işleyişini etkilemesi bakımından oldukça önemlidir. Fichter'a (1990/2006) göre bireylerin bağlı buldukları toplumun ideal düşünme ve davranma yollarını belirleyen değerler, bireylere toplumda sosyal olarak kabul gören davranışların şemasını gösterirler ve böylece bireylerin sosyal rolleri seçmesinde ve bu rolleri gerçekleştirmesinde onlara rehberlik ederler. Değerler bu yönüyle toplumda sosyal kontrolü sağlamaktadır.

Toplumlar sahip oldukları değerleri korumak, gelecek nesillere aktarmak suretiyle toplumsal devamlılığı sağlama amacı güderler. Bir toplumun varlığını sürdürebilmesi, içerisinde barındırdığı bireylerin gelişimini desteklemesi için değerlerin aktarımına, sahip olduğu değerlerin o toplumda yaşayan bireylerce benimsenmesine başka bir ifadeyle değerler eğitime ihtiyaç duyulmaktadır (Güven, 2014).

Değer eğitimi bütün eğitimin nihai amacı ve ruhu olmakla birlikte müfredattan ayrı bir öğrenme alanı olarak görülmemeli ve bu bakımdan okullar ve öğretmenler değerleri müfredatların bütüncü bir parçası olarak görmelidir. Kazandırılması hedeflenen değerlerin anlamlı ve kalıcı olması için değerler kazanımların içerik boyutu ile ilişkilendirilerek ve konu anlatımından çok; akıl yürütme, araştırma, sorgulama, bağlantı kurma, yorum yapma, değerlendirme gibi becerilerini kullanabilecekleri çalışmalarla aktarılmalıdır. Değerlerin aktarılması sadece sınıf veya okul ortamı ile sınırlı kalmamalı, okul- aile iş birliğinin de sağlanması gerekmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2017). Mevcut öğretim programlarını da kapsayan geniş bir literatür taraması yapılarak öğrencilere aktarılması hedeflenen millî, manevî ve evrensel değerler on ana başlık altında toplanmış ve bu değerlere ilişkin tutum ve davranışlar belirlenmiştir. Öğretim programlarında öğrencilere kazandırılması hedeflenen kök değerler adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik olarak belirlenmiştir (MEB, 2017).

Eğitimin her alanında olduğu gibi değerler eğitimi konusunda da eksiklikleri belirlemek, yeni yöntemler ve hedefler ortaya koymak için öğrencilerden dönüt almak oldukça önemlidir. Okullarda yapılan değer eğitiminin sonuçlarını tespit etmek, öğrencilerin değer algısını fark edip buna göre eksiklikleri gidermek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Değer kavramı soyut bir kavram olduğu için öğrencilerin algılarını tespit etmek amacıyla çeşitli somutlamalar yapılmalıdır. Bu doğrultuda öğrencilerin değer algılarını betimlemede etkili olan araçlardan biri de metaforlardır.

Bir kavramın bireyde oluşturduğu etiket, anlam ya da kavramsal ifade olarak tanımlanan metafor kavramı bir görme ve anlama sürecidir. Kavramlara yönelik derinliği ve deneyimleri ifade etmesi bakımından bireylerin bir kavramı başka bir kavramla açıklamasından daha güçlü ve önemli bir zihinsel üretimdir (Eraslan, 2011). Metaforlar, bireylerin durumları ve olayları algılama yollarını etkilediğinden gerçekleri yeniden tanımlamak ve birtakım problem durumlarını yeniden kavramsallaştırmada kullanılmaktadır (Goldstein, 2005). Kısacası metaforlar, bireylerin dünyayı ve kendilerini algılama biçimlerini göstermeye yarayan araçlardır (Girmen, 2007).

Bu araştırmanın amacı ortaokul öğrencilerinin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmış öğretim programlarında yer alan adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik kök değerlerine ilişkin algılarını tespit etmektedir.

Yöntem

Ortaokul öğrencilerinin kök değerlerle ilgili sahip oldukları algıları metaforlar yoluyla belirlenmeye çalışan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim (fenomenoloji) deseni farkında olunan fakat ayrıntılı ve derinlemesine bir anlayış geliştirilemeyen olgulara odaklanan bir yaklaşımdır. Bireylere tamamen yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamıyla kavranamayan olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Evren ve örneklem

Araştırma Türkiye'nin doğusunda yer alan bir ilin merkez ilçelerinin birinde yer alan üç ortaokulda yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubu olasılık temelli örnekleme yöntemlerinden tabaka örnekleme ile saptanmıştır.

Araştırmada ortaokul 5-8. sınıflarda okuyan öğrenciler benzeşik bir grup olarak ve her sınıf düzeyi evrenin alt tabakaları olarak düşünüldüğü için her tabakadan belirli sayıda öğrenci seçilerek çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırmanın çalışma grubuna ilişkin bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Araştırmanın Çalışma Grubuna İlişkin Bilgiler

Çalışma Grubu	Cinsiyet	f
5. Sınıf	Kız	51
	Erkek	57
	Toplam	108
6. Sınıf	Kız	61
	Erkek	52
	Toplam	113
7. Sınıf	Kız	76
	Erkek	67
	Toplam	143
8. Sınıf	Kız	78
	Erkek	58
	Toplam	136
TOPLAM		500

Veri toplama aracı

Araştırmada kullanılacak veriler kök değerlere ilişkin öğrenci algılarını tespit etmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan kök değerlere ilişkin öğrenci metaforları yapılandırılmış formu aracılığıyla elde edilmiştir. Oluşturulan anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcılarla ilgili kişisel verilere yönelik sorular yer almaktadır. On maddeden oluşan ikinci bölüm ise öğrencilerin kök değerlere yönelik algıları ile ilgilidir. Bu doğrultuda ortaokul öğrencilerinin kök değerlere ilişkin metaforik algılarını belirlemek üzere; *Adalet...gibidir. Çünkü...*, *Dostluk...gibidir. Çünkü...*, *Dürüstlük...gibidir. Çünkü...*, *Öz denetim...gibidir. Çünkü...*, *Sabır...gibidir. Çünkü...*, *Saygı...gibidir. Çünkü...*, *Sevgi...gibidir. Çünkü...*, *Sorumluluk...gibidir. Çünkü...*, *Vatanseverlik...gibidir. Çünkü...*, *Yardımseverlik...gibidir. Çünkü...* soruları öğrencilere yöneltilmiştir.

Formda yer alan 'gibidir' ifadesi ile kavramlara ilişkin metafor oluşturulması, 'çünkü' ifadesi ile de oluşturulan metaforun gerekçelendirilmesi amaçlanmıştır. Katılımcılara kolaylık sağlaması ve örnek teşkil etmesi adına ikinci bölümde araştırmaya konu olan değerlerin dışında farklı kavramlara yönelik örnek metafor cümlelerine de yer verilmiştir. Araştırma formunun görünüş ve kapsam geçerliği için iki alan uzmanından görüş alınarak forma son hâli verilmiştir.

Araştırmanın uygulama aşamasına geçilmeden önce Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğünden yazılı izin alınmış ve etik kurul onayının ardından uygulamanın yapılacağı okul yetkilileri uygulama ve uygulama formu ile ilgili bilgilendirilmiştir. Uygulama formu katılımcılara araştırmacı tarafından dağıtılmış ve uygulamanın aynı standartlarda gerçekleşmesi için araştırmacı uygulama öncesinde gerekli açıklamaları yapmıştır. Araştırmada çalışma grubunda yer alan öğrencilerin tamamı gönüllü olarak çalışmaya katılmıştır. Katılımcıların ilgili metaforları oluşturabilmeleri için herhangi bir zaman kısıtlaması yapılmamakla birlikte bir ders saati içinde katılımcılar formları tamamlayarak teslim etmişlerdir. Öğrenciler tarafından doldurulan formlar birer doküman olarak bu araştırmanın temel veri kaynağını oluşturmuştur.

Verilerin analizi

Ortaokul öğrencilerinin kök değerlere yönelik geliştirdikleri metaforların analizinde elde edilen veriler nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Bu yöntemde temel olarak yapılan işlem birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek bunları okuyucunun anlayacağı biçimde düzenlemek ve yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu amaç çerçevesinde çalışmanın verilerinin analizinde ve yorumlanmasında kodlama ve ayıklama, kategori geliştirme, geçerlik ve güvenilirlik çalışması aşamaları izlenmiştir (Saban, 2009).

Kodlama ve ayıklama: Bu aşamada katılımcılara ait formlar numaralandırılarak her bir kök değer için ayrı kodlama işlemi yapılmıştır. Öncelikle katılımcılar tarafından üretilen metaforların listesi yapılmış ve her bir metafora kod verilmiştir. Metaforlar gerekçeleri göz önünde bulundurularak, anlamı en iyi şekilde yansıtacak bir kavram bulunmaya çalışarak kodlanmıştır. Bu aşamada katılımcıların belli bir metaforu net bir şekilde ifade edip etmediği değerlendirilmiştir. Herhangi bir metafor imgesi içermeyen, metafor yerine çeşitli açıklama ve tanımlamaların yapıldığı, çift metafor üretilen, üretilen metaforun gerekçelendirilmediği, metaforun konusu ve kaynağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmayan yanıtlar geçersiz kabul edilmiştir.

Kategorileri geliştirme aşaması: Bu aşamada her bir kök değer için katılımcılar tarafından üretilen metaforlar ortak özellikler bakımından irdelenerek kategoriler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla katılımcıların üretmiş oldukları metaforlar ve gerekçeleri bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Oluşturulan metaforlar mantıksal dayanakları ve konuları açısından ilişkilendirilerek gruplandırılmış ve metaforlara ait gerekçelerin benzer noktaları göz önüne alınarak metaforlar çeşitli kategorilere ayrılmıştır.

Geçerlik ve güvenilirlik çalışması: Geçerlik ve güvenilirlik, bilimsel bir araştırmaya ait sonuçların inandırıcılığını sağlamak için kullanılan en önemli iki ölçüttür (Saban, 2009). “Toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır.” (Yıldırım ve Şimşek, 2018: 270). Bu doğrultuda araştırmanın veri analizi sürecinde metaforların kodlama, ayıklama ve kategori geliştirme aşamaları detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Öte yandan bulgular bölümünde, katılımcıların geliştirdikleri metaforlara ait gerekçelerden aynen alıntılara, örneklere yer verilmiştir.

Nitel yaklaşımda araştırmacıların olayları algılama ve yorumlama biçimlerinde farklılıklar olabileceği sebebiyle aynı verilerin farklı araştırmacılar tarafından algılanıp yorumlanmasının güvenilirliği sağlamada etkili olduğu düşünülmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu düşünceye paralel olarak katılımcıların üretmiş oldukları metaforların hangi ölçütler doğrultusunda kategoriler haline getireceğini saptamak için uzman görüşüne başvurulmuştur. Araştırmacı tarafından oluşturulan katılımcılara ait metaforların listeleri, gerekçeleri ve kavramsal kategorileri uzman tarafından incelenmiş, uzmanın yaptığı eşleştirmelerle araştırmacının oluşturduğu kategoriler karşılaştırılmıştır. Süreç içerisinde araştırmacı ve uzman sürekli görüş alışverişi ve analize dair değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Çelişkiye düşülen ifadeler tekrar değerlendirilmek suretiyle dağılımın güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Bulgular

Adalet değerine ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan 500 ortaokul öğrencisinden adalet değerine ilişkin metaforlar üretmeleri istenmiştir. Çift metafor bulunan, metafora dair gerekçelendirilen veya üretilen metaforun konusu ve kaynağı arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı 74 yanıt geçersiz kabul edilmiştir. Geçerli bulunan 426 metaforun kaynağı, konusu ve gerekçeleri irdelenerek gruplandırma yapılmış; yakın gerekçelendirmeli metaforlar ortak kategoriler altında toplanmıştır. Çalışmada adalet değerine ilişkin algıların ortaya konduğu on kategori, kategorilere ait frekans ve yüzde değerleri, öğrencilere ait örnek ifadeler Tablo 2’de sunulmaktadır.

Tablo 2. Adalet Değerine İlişkin Kategoriler

Adalet Değerine İlişkin Kategoriler	f	%	Örnek İfadeler
Eşitlik Sağlama	141	%33,09	“Adalet terazi gibidir. Çünkü eşit şartlarda değerlendirir.” (Ö202-8)
Doğruyu Gösterme/ Doğruyu Yanlışı Ayırt Etme	63	%14,78	“Adalet benim için pusula gibidir. Çünkü her zaman doğru yolu gösterir.” (Ö235-8)
Hak ve Kurallar	55	%12,91	“Adalet trafik gibidir. Çünkü kurallara uymazsan sonuçları kötü olur.” (Ö253-7)
Denge Sağlama/Denkleştirme	51	%11,97	“Adalet terazi gibidir. Çünkü adalet olmazsa toplumdaki denge bozulabilir.” (Ö458 K8)
Yaşamsal Zorunluluk	40	%9,38	“Adalet nefes gibidir. Çünkü nefes almadan da adalet olmadan da yaşanmaz.” (Ö261-7)
Adaletsizlik Duygusu	19	%4,46	“Adalet boşluk gibidir. Çünkü yoktur. Dünyadaki adalet kavramı geçersizdir.” (Ö245-7)
Toplumsal İşleyişi ve Düzeni Sağlama	18	%4,22	“Adalet sınıf başkanı gibidir. Çünkü her sınıfta sınıf başkanı olması gerekir. Sınıf başkanı sınıfın düzeninden sorumludur. Her şehirde de adalet olması gerekir.” (Ö317-5)
Yaşamı Güzelleştirme/İyileştirme	15	%3,52	“Adalet güneş gibidir. Çünkü adalet herkese güneş gibi yaklaşır ısıtır, aydınlatır.” (Ö115-7)
İdeal Adalet Düzeni	13	%3,05	“Adalet bir organ gibidir. Çünkü düzgün çalışmazsa sonu kötü olur.” (Ö388-6)
Cezalandırma Aracı	11	%2,58	“Adalet keskin bir kılıç gibidir. Çünkü haksızlar cezasını çeker.” (Ö7-8)
Toplam	426	%100	

Tablo 2 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin adalet değerini en fazla (f=141) “eşitlik” kavramı ile açıkladığı görülmektedir. “Doğruluk”, “hak ve kurallar” kavramları da ortaokul öğrencilerinin adalet değerini en fazla bağdaştırdığı kavramlar arasında yer almaktadır. Diğer kategoriler incelendiğinde söz konusu değerini açıklarken toplumda denge ve düzen sağladığını, toplumların devamlılığı açısından zorunlu bir ihtiyaç olduğunu, insan yaşamını güzelleştirdiğini belirttikleri görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin %4,46’sının adalet kavramına yönelik olumsuz algılarının olduğu tespit edilmiştir.

Dostluk değerine ilişkin bulgular

Araştırmaya katılan 500 öğrencinin dostluk değerine ilişkin üretmiş olduğu 60 metafor geçersiz kabul edilerek dostluk değerine ilişkin 440 geçerli metafor tespit edilmiştir. Ortaokul öğrencilerinin “Dostluk” değerine ilişkin üretmiş oldukları metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Kategorilerin belirlenmesi aşamasında metaforun kaynağı, konusu ve gerekçesi irdelenerek gruplandırma yapılmış; yakın gerekçeli metaforlar aynı kategori altında toplanmıştır. Çalışmada dostluk değerine ilişkin algıların ortaya konduğu dokuz kategori, kategorilere ait frekans ve yüzde değerleri, öğrencilere ait örnek ifadeler Tablo 3’te sunulmaktadır.

Tablo 3. Dostluk Değerine İlişkin Kategoriler

Dostluk Değerine İlişkin Kategoriler	f	%	Örnek İfadeler
Yakın İlişkiler Kurma	165	%37,5	“Dostluk aile gibidir. Çünkü hiçbir zaman birbirinden ayrılmazlar.” (Ö408-7)
Destekleme	92	%20,9	“Dostluk hastane gibidir. Çünkü dostlarımız kötü günümüzde yanımızda olur. Yaralarımızı sarar.” (Ö38-8)
Tamamlama	54	%12,27	“Dostluk bir elmanın iki yarısı gibidir. Çünkü ayrılmaz bir bütün gibidir.” (Ö444-8)
Özen Gösterme	39	%8,86	“Dostluk çiçek gibidir. Çünkü dostluk nazlı bir çiçek gibi bakım ister.” (Ö304-6)
Sağlamlık/ Dayanıklılık	31	%7,04	“Dostluk çelik gibidir. Çünkü kolay kolay ona bir şey olmaz.” (Ö410-7)
Hayatı Güzelleştirme	23	%5,22	“Dostluk tuz gibidir. Çünkü nasıl ki yemeğin tadı tuzla güzelse hayat da dostunla güzeldir.” (Ö136-7)
Vazgeçilmez Olma	13	%2,95	“Dostluk kalp gibidir. Çünkü kalp olmazsa yaşayamazsın.” (Ö270-7)
Eksikliğinin Verdiği Olumsuzluklar	12	%2,72	“Dostluk altın gibidir. Çünkü kaybedince çok üzülürsün.” (Ö470-8)
Dostluğa İlişkin Olumsuz Algılar	11	%2,5	“Dostluk hava gibidir. Çünkü dost bildiklerimiz kötü günde uçup giderler.” (Ö145-7)
Toplam	440	%100	

Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin en fazla (f=165) dostluğun yakın ilişkiler kurma yönüne vurgu yaptıkları görülmektedir. Dostluk kavramını açıklarken dostluğun destekleyici (f=92) ve tamamlayıcı (f=54) yönüne vurgu yapan öğrencilerin sayısı da diğer kategorilere göre daha fazla frekans değerine sahiptir. Tablo x incelendiğinde dostluk değerine ilişkin olumsuz algıların %2,5’lik bir orana sahip olduğu görülmektedir.

Dürüstlük değerine ilişkin bulgular

Araştırmada 500 ortaokul öğrencisinden dürüstlük değerine yönelik metafor üretmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlardan 165’i geçersiz kabul edilmiş ve dürüstlük değerine ilişkin 335 geçerli metafor tespit edilmiştir. Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak analiz edilmiş ve dürüstlük değerinin dokuz farklı yönüne vurgu yapıldığı belirlenmiştir. Bu doğrultuda söz konusu değer için oluşturulan dokuz kategori, kategorilere ait frekans ve yüzde değerleri, öğrencilere ait örnek yanıtlar Tablo 4’te sunulmaktadır.

Tablo 4. Dürüstlük Değerine İlişkin Kategoriler

Dürüstlük Değerine İlişkin Kategoriler	f	%	Örnek İfadeler
Farklı Bir Değerle Bağdaştırma	101	%30,14	<i>“Dürüstlük doğruluk gibidir. Çünkü doğruluk da dürüstlük de aynı anlamda ve iyi anlamda kullanılır.” (Ö346-5)</i>
Dürüstlüğün Sembolleri	48	%14,32	<i>“Dürüstlük Atatürk gibidir. Çünkü çok dürüst biridir o her zaman doğruları söylemiştir.” (Ö26-8)</i>
Bir Şarta Bağlı Olma	39	%11,64	<i>“Dürüstlük döngü gibidir. Çünkü sen dürüst olursan karşıdaki de sana dürüst olur.” (Ö185-6)</i>
Gerçeklerle İlişkilendirme	30	%8,95	<i>“Dürüstlük ayna gibidir. Çünkü ne zaman baksan hem çirkin hem güzel yanını gösterir dürüstlüğün gerçekleri göstermesi gibi.” (Ö248-7)</i>
Saflık ve Temizlik	28	%8,35	<i>“Dürüstlük su gibidir. Çünkü dürüstlük su gibi temiz olmaktır.” (Ö364-6)</i>
Dürüstlüğün Olumlu Getirileri	26	%7,76	<i>“Dürüstlük güzellik gibidir. Çünkü ne kadar dürüst olursan o kadar iç güzelliğın oluşur insanlar seni sever.” (Ö349-5)</i>
Dürüst Olmama	25	%7,46	<i>“Dürüstlük kanun gibidir. Çünkü uymazsan ceza alırsın dürüst olmazsan da ceza alabilirsin.” (Ö418-7)</i>
Dürüstlüğe Dair Olumsuz Algılar	24	%7,16	<i>“Dürüstlük Kaf Dağı gibidir. Çünkü sadece masalarda vardır gerçek hayatta kimse dürüst değildir.” (Ö397-7)</i>
Güzel ve Değerli Olma	14	%4,17	<i>“Dürüstlük altın gibidir. Çünkü dürüst insan her zaman parlar ve kendini her yerde belli eder.” (Ö498-5)</i>
Toplam	335	%100	

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğunun (f=101) dürüstlüğü farklı bir değerle bağdaştırarak açıkladığı görölmektedir. Öğrencilere ait yanıtlar incelendiğinde öğrencilerin genellikle dürüstlük kavramı doğruluk, güven, sadakat, sorumluluk sahibi olmak, merhametli olmak, açık sözlü olmak gibi farklı değerlerle açıkladığı ve bağdaştırdığı tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %14,32’si ise dürüstlüğü sembolize ederek bir kişi, nesne veya kavramla eşleştirmiş, ilişkilendirmiştir.

Dürüstlük değerinin vurgulanan diğer yönleri ise bir şarta bağlı olarak gerçekleşmesi, gerçeklerle ilişkili olması, saflığın ve temizliğin göstergesi olması, güzel ve değerli olması, dürüst olunduğunda olumlu sonuçlar elde edilirken olunmadığında çeşitli olumsuzluklarla karşılaşılması şeklindedir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin %7,16’sının dürüstlüğe ilişkin olumsuz algıları tespit edilmiştir.

Öz denetim değerine ilişkin bulgular

Araştırmada 500 ortaokul öğrencisinden öz denetim değerine yönelik metafor üretmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlardan 398’i geçersiz kabul edilmiş ve öz denetim değerine ilişkin 102 geçerli metafor tespit edilmiştir. Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir ve öz denetim değerinin dört farklı yönüne vurgu yapıldığı belirlenmiştir. Öz denetim değerine ilişkin kategoriler ve kategorilerde yer alan metaforların frekans, yüzde değerleri, öğrencilere ait örnek ifadeler Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Öz Denetim Değerine İlişkin Kategoriler

Öz Denetim Değerine İlişkin Kategoriler	f	%	Örnek İfadeler
Kendi Kendine Yetebilme	41	%40,19	“Öz denetim ağaç gibidir. Çünkü kendi meyvesini üretebilirler özdenetim kendi işini yapabilmektir.” (Ö51-8)
Karar Verme ve Seçim Yapma	23	%22,54	“Öz denetim iki yol gibidir. Çünkü doğru olanı bilmek ve o yolda gitmektir.” (Ö457-8)
Duygu, Düşünce ve Davranışları Kontrol Etme	19	%18,62	“Öz denetim oruç tutmak gibidir. Çünkü ikisinde de kendini tutabilmeyi öğreniyorsun.” (Ö177-6)
Kendini Tanıma	19	%18,62	“Öz denetim müfettiş gibidir. Çünkü neyinin eksik neyinin tam olduğunu görürsün.” (Ö239-7)
Toplam	102	%100	

Tablo 5 incelendiğinde araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin daha çok (f=41) öz denetimi kendi kendine yetme şeklinde açıkladığı görülmektedir. Tablo x’de Duygu, Düşünce ve Davranışları Kontrol Etme ve Kendini Tanıma kategorilerinin eşit frekans değerine (f=19) sahip olduğu görülmektedir.

Sabır değerine ilişkin bulgular

Araştırmada toplanan verilerin analizi sonucunda sabır değerine ilişkin 315 geçerli metafor tespit edilmiş ve metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak analiz edilmiştir. Yanıtları geçerli bulunan öğrencilerin sabır değerinin 7 farklı yönüne vurgu yaptıkları belirlenmiş ve bu doğrultuda söz konusu değere ilişkin 7 kategori geliştirilmiştir. Sabır değerine ilişkin kategoriler ve kategorilerde yer alan metaforların frekans, yüzde değerleri, öğrencilere ait örnek ifadeler Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Sabır Değerine İlişkin Kategoriler

Sabır Değerine İlişkin Kategoriler	f	%	Örnek İfadeler
Beklemek ve Zaman	107	%33,96	“Sabır balık tutmak gibidir. Çünkü balıkçılar da oltanın başında oturur balığın gelmesini beklerler.” (Ö150-6)
Kararlı Olma	68	%21,58	“Sabır bilim insanı gibidir. Çünkü birçok deney yapmış ve bıkmamıştır ve en sonunda istediğine ulaşabilir sabırlı olduğunda sonunda istediğini alırısın.” (Ö97-7)
Sınırlı Olma	47	%14,92	“Sabır balon gibidir. Çünkü balonu fazla şişirince aynı sabır gibi patlar.” (Ö276-7)
Sabır Kavramına İlişkin Semboller	37	%11,74	“Sabır Hz. Eyüp gibidir. Çünkü o sabırlı birinci olmuştur.” (Ö26-8)
Zorluklarla Mücadele	30	%9,52	“Sabır kaya gibidir. Çünkü ne olursa olsun kırılmaz sağlam ve dayanıklıdır.” (Ö33-8)
Duyguları Kontrol Etme	18	%5,71	“Sabır sakinleştirici ilaç gibidir. Çünkü sabırlı olduğumuzda sinirimizi yeneriz ve daha doğru hareket ederiz.” (Ö431-7)
Sabırlı Olmaya Dair Olumsuz Algılar	8	%2,53	“Sabır boşa bekleyiş gibidir. Çünkü sabrettiğim hiçbir şey gerçekleşmedi.” (Ö205-8)
Toplam	315	%100	

Tablo 6 incelendiğinde ortaokul öğrencilerinin sabır değerine ilişkin algılarını belirlemek amacıyla oluşturulan kategoriler içinde en fazla frekans değerine sahip olanın Beklemek ve Zaman (f=107) olduğu görölmektedir. En az frekansa sahip kategori ise Sabır Değerine İlişkin Olumsuz Algılar olmuştur.

Saygı değerine ilişkin bulgular

Araştırmada 500 ortaokul öğrencisinden saygı değerine ilişkin metafor üretmeleri istenmiş ve 212 yanıt geçersiz kabul edilerek 288 geçerli metafor elde edilmiştir. Elde edilen metaforlar gerekçelendirmeleri incelenerek kavramsal kategorilere ayrılmıştır. Buna göre saygı değeri için toplamda 8 kategori belirlenmiştir. Söz konusu değer için oluşturulan kategoriler ve kategorilerde yer alan metaforların frekans, yüzde değerleri, öğrencilere ait örnek ifadeler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Saygı Değerine İlişkin Kategoriler

Saygı Değerine İlişkin Kategoriler	f	%	Örnek İfadeler
Farklı Bir Değerle İlişkilendirilme	73	%25,34	“Saygı sevgi gibidir. Çünkü saygının olmadığı yerde sevgi sevginin olmadığı yerde saygı olmaz.” (Ö302-6)
Saygı Değerine Yönelik Semboller	66	%22,91	“Saygı öğretmen gibidir. Çünkü öğretmen bize her şeyi öğretendir. Saygı da bize birçok şeyi öğretir.” (Ö157-6)
Koşula Bağlı Olma	37	%12,84	“Saygı aşk gibidir. Çünkü aşk da saygı da karşlıklı olursa uzun sürer yoksa bir yere kadar devam eder sonra biter.” (Ö12-8)
Değer Katma	31	%10,76	“Saygı altın gibidir. Çünkü bizi değerli kılar.” (Ö283-6)
Doğru Davranışa Yönlendirme	24	%8,33	“Saygı olgunluk gibidir. Çünkü olgun kişiler saygın kişilerdir. Onlar nerede nasıl davranacağını bilir ve kolay kolay hata yapmaz.” (Ö161-6)
Düzen ve Devamlılığa Sağlama	21	%7,29	“Saygı trafik ışıkları gibidir. Çünkü o olmazsa düzen olmaz.” (Ö475-8)
Mutlak Zorunluluk	21	%7,29	“Saygı borç gibidir. Çünkü borcunu ödemek zorunda olduğun gibi saygılı olmak zorundasın.” (Ö446-8)
Saygı Değerine İlişkin Olumsuz Algılar	15	%5,2	“Saygı dinozorlar gibidir. Çünkü dinozorların ve saygılı insanların nesli tükendi artık.” (Ö63-8)
Toplam	288	%100	

Tablo 7 incelendiğinde öğrencilerin saygı kavramını açıklarken en fazla (f=73) farklı bir değerle ilişkilendiği görölmektedir. Tabloda frekans değeri yüksek olan ikinci kategori ise Saygı Değerine Yönelik Semboller olmuştur. Frekans değeri en düşük olan kategori ise Saygı Değerine İlişkin Olumsuz Algılardır.

Sevgi değerine ilişkin bulgular

Araştırmada 500 ortaokul öğrencisinden sevgi değerine yönelik metafor üretmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlardan 179’u geçersiz kabul edilmiş ve sevgi değerine ilişkin 321 geçerli metafor tespit edilmiştir. Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak 11 başlıkta ele alınmıştır. Tablo 8’de sevgi değerine ilişkin kategoriler, kategorilerde yer alan metaforların frekans, yüzde değerleri ve öğrencilere ait örnek ifadeler sunulmuştur.

Tablo 8. Sevgi Değerine İlişkin Kategoriler

Sevgi Değerine İlişkin Kategoriler	f	%	Örnek İfadeler
Bağ Kurma	57	%17,75	“Sevgi köprü gibidir. Çünkü insanları birbirine bağlar.” (Ö265-7)
Koşula Bağlı Olma	48	%14,95	“Sevgi bitki gibidir. Çünkü ilgilendikçe büyür. Biriyle ilgilenip onu seversek o da bizi sever.” (Ö40-8)
Güzel ve Değerli Olma	37	%11,52	“Sevgi çiçek gibidir. Çünkü çiçek sevgi gibi güzel bir şeydir.” (Ö52-8)
Yaşamsal İhtiyaç	30	%9,34	“Sevgi kalp gibidir. Çünkü kalpsiz yaşayamazsın. Bunun gibi ayın sevgisiz de yaşayamazsın.” (Ö432-7)
Sevgiye Dair Olumsuz Algılar	25	%7,78	“Sevgi cam kırığı gibidir. Çünkü sevgi insanın kalbini acıtan bir şeydir.” (Ö259-7)
Faydalı Olma	24	%7,47	“Sevgi anahtar gibidir. Çünkü istediğimiz zaman kapıları açabiliriz.” (Ö62-8)
Mutluluk	23	%7,16	“Sevgi bahar gibidir. Çünkü en kötü insanın içinde bile çiçekler açtırır.” (Ö144-7)
Artan, Çoğalan	22	%6,85	“Sevgi tohum gibidir. Çünkü gittikçe büyür ve yeşerir. Sevgimiz de gün geçtikçe artar ve çoğalır.” (Ö153-6)
Ölçüsü Olmayan	19	%5,91	“Sevgi gökyüzü gibidir. Çünkü gökyüzü gibi uçsuz bucaksızdır. Sonu gelmez ve sevmenin bir sınırı yoktur.” (Ö113-7)
Birlik, Beraberlik Kurma/Bütünleştirme	18	%5,6	“Sevgi bir ağacın yaprakları gibidir. Çünkü birbirine yakın olurlar ve bir aradayken anlam kazanırlar.” (Ö91-7)
Emek, Fedakârlık	18	%5,6	“Sevgi anne gibidir. Çünkü anne çocuklarını çok sever. Onlar için her türlü fedakârlığı yapar.” (Ö344-5)
Toplam	321	%100	

Tablo 8 incelendiğinde en fazla frekans değerine sahip kategorinin Bağ Kurma (f=57) olduğu görülmektedir. Sevgi değerine ilişkin oluşturulan kategoriler arasında en az değere sahip olanlar ise Birlik, Beraberlik Kurma/Bütünleştirme ve Emek, Fedakârlık kategorileri olup frekans değerleri 18’dir.

Sorumluluk değerine ilişkin bulgular

Araştırmada 500 ortaokul öğrencisinden sorumluluk değerine yönelik metafor üretmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlardan 245’i geçersiz kabul edilmiş ve sorumluluk değerine ilişkin 255 geçerli metafor tespit edilmiştir. Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak analiz edilmiş ve öğrencilerin sorumluluğunun 7 farklı yönüne vurgu yaptığı belirlenmiştir. Tablo 9’da sorumluluk değerine ilişkin kategoriler, kategorilerde yer alan metaforların frekans, yüzde değerleri ve öğrencilere ait örnek ifadeler sunulmuştur.

Tablo 9. Sorumluluk Değerine İlişkin Kategoriler

Sorumluluk Değerine İlişkin Kategoriler	f	%	Örnek İfadeler
Görev Bilincine Sahip Olma	76	%29,8	"Sorumluluk kalp gibidir. Çünkü sürekli görevini yapar eğer yapmazsa insan ölüür. İnsan da sorumluluk sahibi olup sürekli görevini yapmalıdır." (Ö458-8)
Zorunlu Olma	50	%19,6	"Sorumluluk okula gitmek gibidir. Çünkü ikisi de zorunludur." (Ö41-8)
Sorumluluğun Yerine Getirilmemesi Durumu	46	%18,03	"Sorumluluk adalet gibidir. Çünkü ikisi de yapılmadığında yaşam zorlaşır." (Ö85-7)
Faydalı Olma	27	%10,58	"Sorumluluk kitap gibidir. Çünkü her ikisi de sana yeni şeyler gösterir ve öğretir." (Ö292-6)
Sorumlu Olmanın Zorlukları	26	%10,19	"Sorumluluk ağır bir yük gibidir. Çünkü taşımak çok zordur." (Ö204-8)
Doğru Zamanlama	16	%6,27	"Sorumluluk ödev gibidir. Çünkü ödevlerini zamanında yapman gerekir. Sorumluluklarını da öyle..." (Ö222-8)
Dikkatli ve Duyarlı Olma	14	%5,49	"Sorumluluk emanet gibidir. Çünkü bir şeyi alırsın ve sahibi geri alana kadar korur ve saklırsın. Bir şeyin sorumluluğunu aldığında ona bakman ve sahip çıkmak gerekir." (Ö201-8)
Toplam	255	%100	

Tablo 9 incelendiğinde sorumluluk değerine ilişkin en fazla frekans değerine sahip katforinin Görev Bilincine Sahip Olma (f=76) iken en az frekans değerine sahip kategorinin Dikkatli ve Duyarlı Olma (f=14) olduğu görölmektedir.

Vatanseverlik değerine ilişkin bulgular

Araştırmada 500 ortaokul öğrencisinden vatanseverlik değerine yönelik metafor üretmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlardan 159'u geçersiz kabul edilmiş ve vatanseverlik değerine ilişkin 341 geçerli metafor tespit edilmiştir. Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar 9 farklı kavramsal kategoride incelenmiştir. Tablo 10'da vatanseverlik değerine ilişkin kategoriler, kategorilerde yer alan metaforların frekans, yüzde değerleri ve öğrencilere ait örnek ifadeler sunulmuştur.

Tablo 10. Vatanseverlik Değerine İlişkin Kategoriler

Vatanseverlik Değerine İlişkin Kategoriler	f	%	Örnek İfadeler
Kahraman ve Fedakâr Olma	99	%29,09	"Vatanseverlik asker gibidir. Çünkü onlar vatan için canını verir, sevdiklerinden vazgeçer." (Ö102-7)
Bağlayıcı Olma	57	%16,71	"Vatanseverlik aşk gibidir. Çünkü ikisi de bağımlılıktır." (Ö132-7)
Koruyucu Olma	49	%14,36	"Vatanseverlik bekçilik gibidir. Çünkü bekçiler bulunduğu yeri korur. Vatanseverlik de vatanımı korumaktır." (Ö178-6)
Zorunlu Olma	33	%9,67	"Vatanseverlik ekmek gibidir. Çünkü yaşamak için ikisine de ihtiyaç duyarısın." (Ö432-7)
Sınırsız ve Sürekli Olma	28	%8,21	"Vatanseverlik anne sevgisi gibidir. Çünkü anne sevgisi gibi sonsuz ve içtendir." (Ö14-8)
Önemli ve Öncelikli Olma	24	%7,03	"Vatanseverlik can gibidir. Çünkü her şeyden, herkesten önce gelir." (Ö90-7)

Güzellikleri Barındırma	19	%5,57	“Vatanseverlik bahar gibidir. Çünkü vatanımı seven herkese ülkesi bahar gibidir.” (Ö183-6)
Birlik, Beraberlik ve Dayanışma Sağlama	17	%4,98	“Vatanseverlik tek yumruk olmak gibidir. Çünkü hiçbir olayda ayrılmaz bir bütündür.” (Ö465-8)
Çalışkan Olma	15	%4,39	“Vatanseverlik hizmet gibidir. Çünkü vatanımı en çok seven işini en iyi yapan ve vatanına hizmet edendir.” (Ö187-6)
Toplam	341	%100	

Tablo 10 incelendiğinde çalışmaya katılan ortaokul öğrencilerinin vatanseverliği daha çok (f=99) Kahramanlık ve Fedakâr Olma şeklinde açıkladıkları görülmektedir. Tabloda yer alan kategoriler arasında frekans değerinin en düşük olanın Çalışkan Olma (f=15) kategorisi olduğu görülmektedir.

Yardımseverlik değerine ilişkin bulgular

Araştırmada 500 ortaokul öğrencisinden yardımseverlik değerine yönelik metafor üretmeleri istenmiştir. Verilen yanıtlardan 207’si geçersiz kabul edilmiş ve yardımseverlik değerine ilişkin 293 geçerli metafor tespit edilmiştir. Öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar kavramsal kategorilere ayrılarak 10 farklı başlıkta analiz edilmiştir. Tablo 11’de yardımseverlik değerine ilişkin kategoriler, kategorilerde yer alan metaforların frekans, yüzde değerleri ve öğrencilere ait örnek ifadeler sunulmuştur.

Tablo 11. Yardımseverlik Değerine İlişkin Kategoriler

Yardımseverlik Değerine İlişkin Kategoriler	f	%	Örnek İfadeler
Destek Olma, Hayatı Kolaylaştırma	67	%22,86	“Yardımseverlik aile gibidir. Çünkü onlar bize hep yardım eder. Zor bir anımız olduğunda hep yanımızda olurlar.” (Ö283-6)
Güzellikleri Barındırma	44	%15,01	“Yardımseverlik güneş gibidir. Çünkü herkesin içini ısıtır. Unutulmaz bir şeydir.” (Ö434-7)
Faydalı Olma	42	%14,33	“Yardımseverlik ilaç gibidir. Çünkü ne kadar yardımsever olursak o bizi rahatlatır.” (Ö237-7)
Birlik, Beraberlik, Dayanışma	33	%11,26	“Yardımseverlik ip gibidir. Çünkü bizi birbirimize bağlar.” (Ö245-7)
Paylaşma	28	%9,55	“Yardımseverlik mutluluk gibidir. Çünkü yaptıkça büyür, paylaştıkça çoğalır.” (Ö461-8)
Karşılıklı Olma	21	%7,16	“Yardımseverlik ayna gibidir. Çünkü yardımsever olduğumuzda yardımseverlik görürüz.” (Ö8-8)
Duyarlılık	18	%6,14	“Yardımseverlik gizlilik gibidir. Çünkü bir elin verdiği için öbür el görmemeli.” (Ö299-6)
Yardımseverliğe İlişkin Olumsuz Algılar	16	%5,46	“Yardımseverlik ceza gibidir. Çünkü yapılan hiçbir iyilik cezasız kalmaz.” (Ö205-8)
Zorunlu Olma	14	%4,77	“Yardımseverlik göz gibidir. Çünkü her zaman olmalıdır.” (Ö500-5)
Karşılıksız Olma	10	%3,41	“Yardımseverlik iyilik meleği gibidir. Çünkü iyilik meleği de yardımseverdir. Herkese karşılıksız yardım eder.” (Ö126-7)
Toplam	293	%100	

Tablo 11 incelendiğinde yardımseverlik değeri için oluşturulan kategoriler arasında en fazla frekans değerine sahip olanın Destek Olma, Hayatı Kolaylaştırma (f=67) ve en az frekans değerinde sahip olanın Zorunlu Olma (f=14) kategorisi olduğu görülmektedir.

Sonuç ve tartışma

Ortaokul öğrencilerinin kök değerler hakkındaki algılarını metaforlar yoluyla tespit etmeyi amaçlayan bu çalışma nitel bir araştırmadır. Araştırmada ortaokul öğrencilerinin adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, sevgi, saygı, sorumluluk, yardımseverlik ve vatanseverlik değerlerine ilişkin algıları tespit edilmeye çalışılmış olup öğrencilerin adı geçen değerler hakkında genel anlamda olumlu algılarının olduğu ancak soyut kavramlara ilişkin metafor üretme ve açıklamalar yapmada problem yaşadıkları tespit edilmiştir. araştırmada katılımcıların en fazla dostluk ve adalet değerine yönelik metafor ürettikleri tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin metafor üretmekte en fazla zorlandıkları değer öz denetim olmuştur.

Araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin adalet değerini bireyler arasındaki ilişkileri düzenleyen, toplumda eşitliği, dengeyi, düzeni sağlayan, bireysel hakları güvence altına alan, bireylere doğru olanı gösteren ve yaşamı güzelleştiren olmazsa olmaz bir unsur olarak algıladıkları söylenebilmektedir. Öğrencilerin en çok adaletin eşitlik sağlayıcı yönüne vurgu yaptıkları görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin %4.46'sının içinde yaşanan dünyada adaletin var olmadığı, toplumda herkese eşit ve adil davranılmadığı gibi olumsuz algılarının olduğu tespit edilmiştir. Bireyin yaşamında oldukça önemli olan ve diğer kök değerlerin de ilişkili olan adalet değeri hakkındaki olumsuz algılar incelemeye değer bir bulgudur. Öğrencilerin olumsuz algılarının nedenleri araştırılmalı ve giderilmesi için çalışmalar planlanmalıdır.

İnel, Urhan ve Ünal (2018) ortaokul öğrencilerinin adalet kavramına ilişkin oluşturdukları metaforları tespit etmeyi amaçladıkları çalışmada ortaokul öğrencilerinin adalet kavramını eşitlik olarak, hak ve kural imgesi olarak, hayatın parçası olarak ve cezalandırma aracı olarak gördükleri bulgusuna ulaşmışlardır. Duran ve Bitir (2021) ilkökul öğretmenleri, öğrencileri ve velilerinin değer algılarını tespit etmeyi amaçladıkları çalışmada öğrencilerin adalet değerine ilişkin algılarını eşitlik, haksızlık yapmamak, doğru karar vermek, cezalandırmak, yargulamak durumları ile açıkladıkları bulgusuna ulaşmışlardır. Her iki araştırmanın sonuçları bu çalışmada ulaşılan sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Öğrencilerin dostluk değerini bireyleri birbirine yakınlaştıran, hayatı daha güzel ve yaşanılır yapan, destekleyici, tamamlayıcı ve vazgeçilmez bir unsur olarak algıladıkları görülmektedir. Dostluğun güçlü bağlarla kurulduğu, olmadığında ortaya çıkabilecek çeşitli olumsuzlukların olduğu, dostluğun kalıcı ve sağlam olabilmesi için özen gösterilmesi gerektiği öğrenciler tarafından belirtilmektedir. Dostluğun ömrünün kısa olması, yaşanan dünyada gerçek dostlukların kalmamış olması, dostlukların çıkar ilişkilerine dayalı olarak kurulması gibi açıklamalar dostluk değerine ilişkin olumsuz algılar olarak kategorilendirilmiştir. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin ortaokul çağında olması ve yaş itibarıyla dostluk gibi bir değere yönelik olumsuz algılarının bulunması dikkat çekici bir bulgudur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğunun dürüstlüğü doğruluk, güven, saygı, ahlâk, adalet, açık sözlülük gibi farklı değerlerle bağdaştırdığı tespit edilmiştir. Çakmak (2016) yaptığı araştırmada benzer bulgulara ulaşmış ve ortaokul öğrencilerinin dürüstlük değerini en çok “doğru söylemek, yalan söylememek” şeklinde açıkladığını tespit etmiştir. Bunun yanı sıra dürüstlüğün gerçeklerin ortaya çıkmasında önemli bir rol üstlendiği; masumiyetin, saflığın ve temizliğin bir göstergesi olduğu; dürüst

olduğunda fayda ve kazanç sağlanırken olunmadığında çeşitli olumsuzluklarla karşılaşılacağı algıları tespit edilmiştir. Ayrıca çalışma grubunda yer alan öğrencilerin %7,16'sının içinde yaşanan dönemde gerçek anlamda dürüst insanların kalmadığı, dürüst insanların birtakım olumsuzluklarla karşılaştığı, dürüstlüğün kişiye faydadan çok zarar verdiği gibi olumsuz algılarının olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin bu olumsuz algılarının sosyal çevrelerinde doğru rol modellerin olmamasından, dürüstlikle ilgili yaşantı eksikliğinden, dürüst oldukları halde yeteri kadar takdir görmediklerinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilere göre öz denetim bireyin kendine yetebilmesini, özgürce kararlar alıp seçimler yapmasını, kendini ve özelliklerini tanımasını, duygu, düşünce ve davranışlarını kontrol etmesini sağlayan bir değerdir. Katılımcıların daha çok öz denetimin kendine yetme ve bireyin sorumluluklarını bilip yerine getirmesi yönüne vurgu yaptığı, yanıtları geçersiz kabul edilen katılımcıların büyük çoğunluğunun ise öz denetimi “yalnızlık” kavramı ile ilişkilendirdiği tespit edilmiştir. Öğrencilerin söz konusu değere ilişkin kavram yanılgılarının olduğunu ve değeri açıklamakta zorluk yaşadıkları söylenebilmektedir. Duran ve Bitir (2021) öğrencilerin öz denetime ilişkin algılarının daha çok “kendini kontrol etmek” şeklinde olduğunu tespit etmişler ve araştırma sonucunda öğrencilerin öz denetimi açıklarken daha çok bireyin kendi davranışları üzerindeki hâkimiyetinden bahsedildiği sonucuna ulaşmışlardır. Kara (2020) yaptığı çalışmada öğrencilerin öz denetimi açıklarken problem yaşadıklarını tespit etmiş ve öğrencilerin öz denetim hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Öğrencilerin sabır değerini daha çok “beklemek” ve “zaman” kavramlarıyla bağdaştırdığı tespit edilmiştir. Öğrencilerin sabır kavramına ilişkin algıları sabrın bireylerde kararlılık sağladığı ve onları hedefe ulaştırmada önemli bir araç olduğu, hayatta karşılaşılan zorlukların üstesinden gelmede, duygu ve davranışları kontrol etmede önemli bir unsur olduğu şeklindedir. Okçu ve Pilatin (2018) ortaokul öğrencilerinin sabır değerine yönelik algılarını resim yoluyla tespit etmeyi amaçladıkları çalışmada öğrencilerin sabır kavramına yönelik algılarının “beklemek”, “duyguların kontrolü”, “tahammül etmek” şeklinde olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Duran ve Bitir (2021) de öğrencilerin sabır kavramını “beklemek, sakin olmak, susmak, sessiz olmak, acele etmemek” şeklinde açıkladığını ve en çok “beklemek” kavramını kullandıklarını tespit etmişlerdir.

Öğrencilerin önemli bir çoğunluğu sabır kavramının sınırlı, sonsuz olmayan ve bitebilen bir kavram olduğunu belirtirken %2,53'lük bir kısmı da sabırlı olmanın her zaman olumlu sonuçlar doğurmadığı, sabrın bir zaman kaybı olduğu şeklinde olumsuz algılar belirtmişlerdir. Bireyin yaşamı boyunca karşılaştığı sorunlarla başa çıkmada oldukça önemli bir yeri olan sabır değerine ilişkin olumsuz algıların olumlu hale getirilmesi için öğrencilerle görüşmeler yapılabilir ve olumsuz algıların nedenleri araştırılabilir.

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin saygı kavramını daha çok güzel ahlâk, sevgi, bağlılık, güven, duyarlılık, dürüstlük, hoşgörü, eşitlik, merhamet, nezaket, sabır, sorumluluk, şefkat, yardımseverlik gibi değerlerle açıkladığı ve bağdaştırdığı tespit edilmiştir. Öğrenci algılarına göre saygı hayatı güzelleştiren, bireylere ve hayata değer katan, bireyleri doğru davranışa yönlendiren, toplumsal düzenin ve devamlılığın koşulu, olmazsa olmaz bir unsurdur. Ayrıca öğrencilerin %5,2'sinin saygının olmadığı, bireylerde ve toplumda saygıya yönelik davranışların oldukça az olduğu, saygının en önemli ölçütünün maddi unsurlar olduğu şeklinde olumsuz algıları tespit edilmiştir. Değer kazanımı için kritik evreler olduğu düşünüldüğünde öğrencilerin bu tarz olumsuz algılarının dikkate alınması ve olumlu algıların oluşması için çeşitli çözüm yollarına başvurulması gerektiği düşünülmektedir. Çakmak (2016)

çalışmasında ortaokul öğrencilerinin saygı değeri için “büyüklere karşı gelmemek” değerlendirmesi yaptığını ve ortaokul öğrencilerinin bu değer için “büyük ve küçüklere sevgi ve saygı”, “hoggörü”, “terbiyeli olmak”, “dürüst olmak”, “olmazsa olmaz”, “düzgün ve iyi davranış” gibi algılarının olduğunu belirtmektedir.

Araştırmaya katılan ortaokul öğrencilerinin saygı kavramını açıklarken genellikle büyüklere duyulan saygıyı ön planda tuttıkları görülmüştür. Bu bulgudan hareketle öğrencilerin saygıyı doğaya saygı, hayvanlara saygı, yaş ve statü gözetmeksizin bireye saygı gibi çok yönlü ve farklı boyutlarda değerlendirmedeği yorumu yapılabilir. Öztürk (2015) de saygı değerine ilişkin öğrenci görüşlerini araştırdığı çalışmasında benzer bir bulguya ulaşmıştır. Öğrencilerin kendi akranlarına veya kendinden küçük kişilere saygı duymak yerine sevgi kavramını kullanmalarının öğrencilerde sadece büyüklere saygı duyulur kanısının göstergesi olduğu yorumunu yapmıştır.

Kök değerlere ilişkin oluşturulan alt kategorilerin sayısı bakımından bir kıyaslama yapıldığında sevgi değerinin diğer kök değerlere göre çok yönlü bir şekilde ele alındığını söylemek mümkündür. Kılıç (2019) öğrencilerin sevgi değerine yönelik algılarını tespit etmeyi amaçladığı araştırmada sevgi değerine yönelik topladığı verileri on dokuz farklı alt boyutta ele almış ve öğrencilerin sevgi değerine yönelik algılarının çeşitlilik gösterdiğini belirtmiştir. Çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin sevgiyi bireyler arasında güçlü bağlar kuran, bireylere fayda sağlayan, sonsuz ve sınırsız, giderek artma eğilimi gösteren bir unsur olarak algıladıkları görülmüştür. Sevginin daha çok bağ kurma yönüne vurgu yapılırken yaşamsal bir ihtiyaç olması; birlik, beraberlik ve düzen sağlayıcı olması; güzel ve değerli olması; gerçek mutluluğun kaynağı olması ve koşula yönelik olması gibi yönleri de öğrenci algıları arasında yer bulmuştur.

Öğrencilerin %7,78’inin sevginin uzun ömürlü ve kalıcı olmaması, bireylere zarar vermesi, gerçeklerin görülmemesine engel olarak kişinin gerçekliğini kaybetmesine neden olması gibi olumsuz algılarının olduğu belirlenmiştir. Araştırmada incelenen kök değerler içinde olumsuz algıların en fazla olduğu değer sevgi değeridir. Araştırmaya katılan öğrencilerin ortaokul çağında olması ve sevgi gibi önemli bir değere ilişkin olumsuz algılarının olması araştırılmaya değer bir bulgu olduğu düşünülmektedir. Genel anlamda araştırmada verileri incelendiğinde öğrencilerin sevgi ve saygı değerlerini birlikte düşündüğu ve iki değer arasında bağ kurduklarını söylemek mümkündür.

Araştırma verilerine göre ortaokul öğrencilerinin sorumluluk algısı daha çok görev bilinci ve verilen vazifeyi yerine getirmek şeklindedir. Sorumlulukların yapılması zorunlu iş ve eylemler olması, yapılmadığında olumsuzluklar doğurması, yerine getirildiğinde ise kişilere fayda sağlaması, yerine getirilirken dikkat ve özen istemesi, doğru zamanlamayla ilişkilendirilmesi sorumluluk değerine ilişkin diğer algılardandır. Ayrıca öğrencilerin sorumlulukların yerine getirilmesinin güç olduğunu ve kişileri zorladığını belirtmiş oldukları da görülmüştür. Çakmak (2016) ortaokul öğrencilerinin sorumluluk algılarının daha çok “üzerine düşen görevi yapmak”, “yapmak zorunda olduklarımız”, “görev bilinci/vazife”, “ödev ve yükümlülük”, “işini zamanında yapmak” şeklinde olduğu sonucuna varmıştır ve bu araştırmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Yaşaroğlu ve Biçer (2020) öğrencilerin sorumluluk kök değerine ilişkin algılarını analiz ederken sorumluluğu en fazla “görev ve bilinçli olma” ile ilişkilendirdikleri bulgusuna ulaşmışlardır. Sonuçları benzerlik gösteren bir başka çalışma ise Duran ve Bitir (2021) tarafından yapılmış ve çalışmada öğrencilerin sorumluluk değerine ilişkin görev ve vazifeleri yapmak, yapılması gereken işleri yapmak, ödev yapmak, çok çalışmak, emanete sahip çıkmak şeklinde algılarının olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin genel olarak vatanseverliği kahramanlık ve bireyin vatani için fedakârlık yapması şeklinde algıladıkları tespit edilmiştir. Vatanseverliğin koruyucu olması, toplumda birlik, beraberlik ve dayanışma sağlaması, bağlayıcı, sınırsız, sürekli, önemli, öncelikli ve zorunlu olması vatanseverlik değerine yönelik diğer algılardır. Aynı zamanda vatanseverliğin içinde güzellikleri barındırdığı, kişilere çalışkan olmak ve vatana hizmet etmek gibi sorumluluklar yüklediği de belirtilmiştir. Öğrencilerin vatanseverliğe dair algılarının tamamının olumlu olduğunu ve bu değeri benimseyip, içselleştirdiklerini söylemek mümkündür. Bilginer (2019) ortaokul öğrencilerinin vatanseverlik değeri hakkındaki algılarını tespit etmeyi amaçlayan araştırmasının sonucunda katılımcıların vatanseverliği vazgeçilmez, koruyucu, kapsayıcı, önceliği olan, karşılıksız, sevgi ve birliktelik uyandıran, sürekliliği olan bir unsur olarak algıladıklarını tespit etmiştir. Çalışmanın sonuçları ile bu çalışmada vatanseverlik değerine ilişkin elde edilen bulgular örtüşmektedir.

Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan ortaokul öğrencilerinin yardımseverliği daha çok bireye destek olarak bireyin hayatını kolaylaştırmaya yarayan bir değer olarak algıladıkları söylenebilmektedir. Öğrenciler yardımseverliğin güzel olduğunu, içinde güzellikleri barındırdığını, gerçekleşmesi durumunda olumlu getirilerinin ve faydalarının olduğunu belirtmişlerdir. Öğrenci algılarına göre yardımseverliğin oluşması için birlik, beraberlik ve dayanışmanın olması gerekmektedir. Yardımseverlik paylaşmayı ve duyarlı olmayı gerektirir ve zorunlu bir değerdir. Öğrencilerin bir kısmı yardımseverliğin karşılıklı olduğunu ve olması gerektiğini belirtirken bir kısmı da bu düşünceye zıt olarak yardımseverliğin karşılıksız olması yönüne vurgu yapmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %5,46'sının içinde yaşanan dönemde yardımseverliğin kalmadığı, çıkar ve beklenti sonucu göstermelik olarak yapıldığı şeklinde olumsuz algıları tespit edilmiştir. Öğrencilerin bireyler arası ilişkileri önemli ölçüde etkileyen, toplumlarda olumlu bir iklim oluşturmayı sağlayan bir değer olan yardımseverliğe ilişkin algılarının olumlu hale getirilmesi için iş birliğine dayalı grup etkinlikleri planlanabilir, öğrencilere bu değeri benimseyip içselleştirmeleri için çeşitli somut yaşantılar sunulabilir. Bu olumsuz algıların dışında araştırma verileri genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin yardımseverlik değerini benimseyip önemsedikleri yorumu yapılabilmektedir. Sönmez ve Akıncan (2013) da araştırmalarında öğrencilerin gelişimsel düzeylerine uygun olarak metafor geliştirdikleri ve yardımseverlik değerini önemsedikleri değerlendirmesini yapmaktadır.

Öneriler

- Öğrencilere soyut kavramların ve değerlerin öğretiminde hikâyeleştirme, drama gibi somut yaşantıların sunulduğu etkinlikler yapılabilir. Değerler eğitimi sınıf içi, okul içi ve okul dışı etkinliklerle desteklenebilir.
- Öz denetim değerine ilişkin eksik öğrenmeleri ve kavram yanlışlarını gidermek, bu değerini öğrenciler tarafından benimsenip davranış haline getirilmesini sağlamak için öğretmen ve veliler çeşitli yöntemler kullanarak etkinlikler planlayabilir, uygulayabilir.
- Aile faktörü değerlerin kazanılmasında etkili olan unsurlardan biridir. Bu yüzden öğrenci velilerine kök değerler ve bu değerlerin çocuklara hangi yollardan kazandırılabilceği ile ilgili bilgilendirmeler yapılabilir.
- Adalet, dostluk, dürüstlük, sabır, sevgi, saygı, yardımseverlik değerlerine ilişkin olumsuz algıların nedenleri araştırılıp öğrencilerde değerlere ilişkin olumlu algılar oluşturmaya yönelik çalışmalar yapılabilir.

Kaynakça

- Bilginer, R. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin vatanseverlik değerine yönelik algılarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çakmak, M. M. (2016). *Ortaokul öğrencilerinin adalet, dürüstlük, saygı, sorumluluk ve barış değerleri hakkındaki algıları (Diyarbakır ili örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Duran, E. & Bitir, T. (2021). İlkokul öğretmenleri, öğrencileri ve velilerin değer algıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36 (2), 252-269.
- Eraslan, L. (2011). Sosyolojik metaforlar. *Akademik Bakış Dergisi*, 27, 1-22.
- Fichter, J. (2006). *Sosyoloji nedir?* (Çev. Nilgün Çelebi). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Girmen, P. (2007). *İlköğretim öğrencilerinin konuşma ve yazma sürecinde metaforlardan yararlanma durumları*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Goldstein, L. B. (2005). Becoming a teacher as a hero's journey, using metaphor in preservice teacher education. *Teacher Education Quarterly*, 32(1), 7-24.
- Güven, A. Z. (2014). *Değerler eğitimi ve Türkçe derslerinde değerlerin kullanımı*. Konya: Palet Yayınları.
- İnel, Y., Urhan, E. & Ünal, A. İ. (2018). Ortaokul öğrencilerinin adalet kavramına ilişkin metaforik algıları. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 8 (2), 379-402.
- Kara, E. (2020). *Birleştirilmiş ve müstakil sınıflarda öğrenim gören ilkokul öğrencilerinin kök değerlere yönelik algılarının karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Kılıç, A. (2019). *İlkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin sevgi değerine yönelik algıları*. Yüksek Lisans Tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- MEB. (2017). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- Okçu, D. & Pilatin, U. (2018). Ortaokul öğrencilerinin sabır değeri ile ilgili algılarının resim yoluyla değerlendirilmesi. *Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Hakemli Dergisi*, 2 (1), 102-113.
- Öztürk, N. (2015). Saygı değerine ilişkin öğrenci görüşleri. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. *Usos 2015-Özel Sayı*, 298-305.
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Sönmez, Ö. F. & Akıncan, N. (2013). Ortaokul öğrencilerinin yardımseverlik değeri ile ilgili metafor algıları. *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 7, 105-120.
- Ulusoy, K. & Aslan, A. (2019). Değerli bir kavram olarak "değer ve değerler eğitimi". R. Turan & K. Ulusoy. (Ed.). *Farklı yönleriyle değerler eğitimi*. (3. Basım). Ankara. Pegem Akademi Yayıncılık, ss. 1-16.
- Yaşaroğlu, C. & Biçer, R. (2020). İlkokul öğrencilerinin kök değerlere ilişkin metaforik algılarının incelenmesi. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 7 (52), 996-1005.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (11. basım). Ankara: Seçkin Yayınevi.